

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมอย่างสันติ The Promotion of Human Rights through Buddhist Teachings: An Alternative Approach to Peaceful Coexistence

พระเจริญพงษ์ วิชัย (Phrajaroenphong Wichai)¹

Received: June 27, 2025

Revised: August 12, 2025

Accepted: September 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอการวิเคราะห์สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยผ่านมุมมองของหลักพุทธธรรม พร้อมทั้งเสนอแนวทางใหม่ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมไทย โดยสำรวจประเด็นการละเมิดสิทธิในหลายมิติ เช่น สิทธิในชีวิต เสรีภาพในการแสดงออก สิทธิของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เด็ก LGBTQ+ กลุ่มชาติพันธุ์ แรงงานข้ามชาติ ในขณะเดียวกัน บทความนี้ได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หลักกรรม อปทานียธรรม ทศพิธราชธรรม และคำสอนเรื่องความเสมอภาคมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ โดยใช้ให้เห็นว่าคำสอนเหล่านี้สามารถส่งเสริมจิตสำนึกเรื่องสิทธิ หน้าที่ และการอยู่ร่วมอย่างสันติในสังคมได้อย่างสันติ หลักการไม่เบียดเบียน เมตตา กรุณา และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาช่วยเสริมความเข้าใจเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณของสิทธิมนุษยชน การบูรณาการหลักธรรมพุทธกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำ และการเลือกปฏิบัติในสังคม แนวทางนี้สามารถส่งเสริมทั้งการพัฒนาจิตใจในระดับบุคคล และการพัฒนานโยบายในระดับโครงสร้าง นำไปสู่การสร้างสังคมที่ยุติธรรม มีความกรุณา และสงบสุขอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, พระพุทธศาสนา, ทางเลือก, การอยู่ร่วมอย่างสันติ

Abstract

This article analyzed the human rights situation in Thailand through the lens of Buddhist principles, proposing a novel approach to promoting human rights that aligned with Thai cultural contexts. The study examined multidimensional human rights violations, encompassing the right to life, freedom of expression, and the rights of vulnerable populations, including women, children, LGBTQ+ individuals, ethnic minorities, and migrant workers. Concurrently, it integrated core Buddhist teachings-including the Five Precepts, the Four Sublime States, the Four Bases of Social Solidarity, the Law of Karma, the Seven Conditions of Welfare, the Ten Royal Virtues, and teachings on equality-to establish connections with contemporary human rights concepts. The study demonstrates that these teachings can foster a social consciousness of rights, responsibilities, and peaceful coexistence. The Buddhist principles of non-harm, loving-kindness, compassion, and respect

¹ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sridvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

for human dignity enhance the ethical and spiritual understanding of human rights. Integrating Buddhist teachings with human rights concepts thus provides an approach well-suited to the Thai context, particularly in addressing issues of violence, inequality, and discrimination in society. This framework promotes both individual spiritual development and structural policy advancement, ultimately contributing to a just, compassionate, and peaceful society.

Keywords: Human Rights, Buddhism, Alternative Approach, Peaceful Coexistence

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเผชิญกับพลวัตที่ซับซ้อนและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 ที่นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลผสมนำโดยพรรคเพื่อไทย ซึ่งแม้จะมีนโยบายที่แสดงเจตจำนงในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ยังคงมีข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่สำคัญ ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมและองค์กรสิทธิมนุษยชนมีบทบาทอย่างมากในการกดดันให้พรรคการเมืองนำประเด็นสิทธิมนุษยชนเข้าไปบรรจุในนโยบายหาเสียง โดยเฉพาะการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม รวมถึงการแก้ไขหรือยกเลิกมาตรา 112 อย่างไรก็ตาม ภายหลังการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ความหวังในการปฏิรูปกฎหมายดังกล่าวกลับเผชิญกับความท้าทาย เนื่องจากรัฐบาลต้องรักษาสสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อความต้องการของมวลชนที่สนับสนุนกับการประนีประนอมกับสถาบันอนุรักษ์นิยมที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างมาก ทำให้ความพยายามในการแก้ไขมาตรา 112 ถูกเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด และสถิติการดำเนินคดีตามมาตรานี้แม้จะลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 แต่ก็ยังคงมีการจับกุมและดำเนินคดีกับนักกิจกรรมและประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เป็นระยะ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการแสดงความคิดเห็นบนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางที่ตรวจสอบและติดตามได้ง่าย นอกจากนี้ การใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และมาตรา 116 (ยุบปลุกปั่น) ก็ยังคงเป็นเครื่องมือในการควบคุมการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและสถาบันหลักของประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2567 มีความพยายามในการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ให้มีความชัดเจนและเป็นธรรมมากขึ้น แต่การแก้ไขดังกล่าวก็ยังคงมีข้อกังวลจากนักวิชาการและองค์กรสิทธิมนุษยชนว่า ยังเปิดช่องให้มีการใช้ดุลยพินิจที่กว้างเกินไปในการตีความ “ข้อมูลเท็จ” และ “ข้อมูลบิดเบือน” ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดเสรีภาพในการแสดงออก ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน (दारदा वीरपण्ठ และ ชญาภา บาลไธสง, 2558)

ในด้านสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้จะมีความพยายามในการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ แต่ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการทรมานและการบังคับให้สูญหาย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยจะผ่านพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชยสูญหาย พ.ศ. 2566 ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังคงเป็นความท้าทาย เนื่องจากมีรายงานกรณีการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่อผู้ต้องหาในคดีความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ ซึ่งมักไม่ได้รับการสืบสวนอย่างจริงจังและไม่มีการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ส่งผลให้วัฒนธรรมการลอยนวลพ้นผิดยังคงดำรงอยู่

องค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เช่น แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล และฮิวแมนไรท์วอตช์ ได้ระบุในรายงานประจำปี พ.ศ. 2567 ว่า การทรมานยังคงเป็นปัญหาที่แพร่หลายในการบังคับใช้กฎหมายของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และในกรณีคดียาเสพติด ในส่วนของการบังคับให้สูญหาย แม้จะไม่มีรายงานกรณีการหายตัวไปของนักกิจกรรมทางการเมืองในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2567-2568 อย่างชัดเจน แต่กรณีการหายตัวไปของนักกิจกรรมไทยในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชาและลาว ยังคงไม่ได้รับความกระจ่าง และไม่มีควมคืบหน้าในการสืบสวนสอบสวน กรณีการหายตัวไปของนายวันเฉลิม สัตย์ศักดิ์สิทธิ์ และนักกิจกรรมคนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการอำนวยความยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้เห็นต่างทางการเมือง

ประเด็นเรื่องสิทธิของชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในกรณีของชาวมลายูมุสลิมในภาคใต้ที่ยังคงถูกเลือกปฏิบัติในหลายด้าน ทั้งในเชิงวัฒนธรรม การศึกษา และการเข้าถึงบริการของรัฐ แม้ว่าในปี พ.ศ. 2567 จะมีความพยายามในการส่งเสริมการใช้ภาษามลายูในระบบการศึกษา และการบริการสาธารณะมากขึ้น แต่การดำเนินการดังกล่าวยังอยู่ในวงจำกัดและไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงและชนพื้นเมืองในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาในการเข้าถึงสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการถูกโยกย้ายออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยในปี พ.ศ. 2566 มีกรณีที่ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรสิทธิมนุษยชนว่าละเมิดสิทธิในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนพื้นเมือง อย่างไรก็ตาม มีความก้าวหน้าบางประการในการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2567 มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตชนพื้นเมือง ซึ่งหากผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา จะเป็นก้าวสำคัญในการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองตามปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples)

สิทธิทางเพศและเพศสภาพ ประเทศไทยมีความก้าวหน้าที่สำคัญในปี พ.ศ. 2566 ด้วยการผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งอนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ถือเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับรองการสมรสเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในหลายด้าน โดยเฉพาะในการเข้าถึงการจ้างงาน การศึกษา และบริการสาธารณสุข โดยยังไม่มีกฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ สำหรับบุคคลข้ามเพศ แม้จะมีการผ่านกฎหมายรับรองเพศในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งอนุญาตให้บุคคลข้ามเพศสามารถเปลี่ยนคำนำหน้าและเพศทางกฎหมายได้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องเงื่อนไขและกระบวนการที่ซับซ้อน รวมถึงการกำหนดให้ต้องผ่านการประเมินทางการแพทย์ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนสากลที่เน้นการเคารพสิทธิในการกำหนดตนเอง

สิทธิแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ ยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำคัญของประเทศไทย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566-2567 จะมีความพยายามในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติให้มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมมากขึ้น เช่น การเปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติผ่านระบบออนไลน์ และการขยายระยะเวลาการอนุญาตทำงานให้ยาวนานขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ แรงงานข้ามชาติจำนวนมากยังคงเผชิญกับการละเมิดสิทธิแรงงานในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการถูกเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้าง การทำงานในสภาพที่เสี่ยงอันตราย และการไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ การค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงาน ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมประมง เกษตรกรรม และการผลิต แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการปราบปรามการค้ามนุษย์และยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงาน แต่รายงาน

การค้ามนุษย์ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาประจำปี พ.ศ. 2567 ยังคงจัดให้ประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อประเทศที่ต้องจับตามอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความพยายามของรัฐบาลไทยยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ

สิทธิสตรี แม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในหลายด้าน เช่น การเพิ่มสัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งบริหารระดับสูงทั้งในภาครัฐและเอกชน แต่ความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาที่แพร่หลาย โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 มีการรายงานกรณีความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ส่งผลให้หลายครอบครัวต้องเผชิญกับความเครียดทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะการทำแท้งที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ยังคงมีข้อจำกัด แม้ว่าในปี พ.ศ. 2564 จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 และ 305 ให้การทำแท้งสามารถทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ในอายุครรภ์ไม่เกิน 12 สัปดาห์ แต่ในทางปฏิบัติ ผู้หญิงจำนวนมากยังคงเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงบริการดังกล่าว ทั้งจากทัศนคติเชิงลบของผู้ให้บริการ การขาดแคลนสถานพยาบาลที่ให้บริการ และการไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นกลาง ซึ่งส่งผลให้การทำแท้งที่ไม่ปลอดภัยยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ

ด้านสิทธิเด็ก มีความก้าวหน้าบางประการในการคุ้มครองเด็กจากความรุนแรงและการแสวงหาประโยชน์ โดยในปี พ.ศ. 2567 มีการเพิ่มบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดทางเพศต่อเด็ก และการปรับปรุงกลไกการคุ้มครองเด็กให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ยังคงเป็นปัญหาน่ากังวล โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและในกลุ่มเด็กที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง เช่น เด็กข้ามชาติ เด็กไร้สัญชาติ และเด็กในสถานสงเคราะห์ นอกจากนี้ ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กในครอบครัวที่ยากจน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้เด็กจำนวนมากต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาเพื่อช่วยครอบครัวหารายได้

ในด้านการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม แม้จะมีความพยายามในการปรับปรุงระบบยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากขึ้น เช่น การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงกระบวนการสอบสวนคดีอาญา แต่ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดี การเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ นอกจากนี้ การใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวและการสอบสวนผู้ต้องหา ยังคงถูกรายงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ในส่วนของนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน การผลักดันโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน การพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ มักดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

การละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลยังเป็นประเด็นที่น่ากังวล โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีการเฝ้าระวังมีความก้าวหน้าและแพร่หลายมากขึ้น แม้ว่าในปี พ.ศ. 2565 จะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 อย่างเต็มรูปแบบ แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งมีการยกเว้นการปฏิบัติตามหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในหลายกรณี ในด้านความรับผิดชอบของภาคธุรกิจต่อสิทธิมนุษยชน แม้ว่าประเทศไทยจะมีการประกาศใช้แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) แต่การบังคับให้ภาคธุรกิจเคารพสิทธิมนุษยชนตลอดห่วงโซ่

อุปทานยังคงเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงสูง เช่น อุตสาหกรรมอาหารทะเล อุตสาหกรรมเกษตร และอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งมีการใช้แรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก

องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิทธิแรงงานได้รายงานกรณีการละเมิดสิทธิแรงงานในหลายรูปแบบ เช่น การบังคับใช้แรงงาน การยึดเอกสารประจำตัว การหักค่าจ้างอย่างไม่เป็นธรรม และการไม่จัดสภาพการทำงานที่ปลอดภัย แม้ว่าในปี พ.ศ. 2567 จะมีความพยายามในการพัฒนากลไกการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (human rights due diligence) สำหรับบริษัทขนาดใหญ่ แต่กลไกดังกล่าวยังไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย และขึ้นอยู่กับความสมัครใจของภาคธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งทำให้การป้องกันและแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนในห่วงโซ่อุปทานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในหลายมิติ โดยเฉพาะสิทธิในการมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี สิทธิในน้ำสะอาด และสิทธิในอาหาร โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 ประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาพอากาศแปรปรวนอย่างรุนแรง ทั้งภัยแล้งในหลายพื้นที่และอุทกภัยในพื้นที่อื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อการเกษตรและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท นอกจากนี้ มลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะฝุ่น PM2.5 ในเขตเมืองใหญ่และภาคเหนือได้กลายเป็นวิกฤตสุขภาพที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้มีโรคประจำตัว แม้ว่ารัฐบาลจะมีความพยายามในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ เช่น การประกาศให้มลพิษทางอากาศเป็นวาระแห่งชาติในปี พ.ศ. 2566 และการเพิ่มมาตรการควบคุมการเผาในที่โล่งและการปล่อยมลพิษจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ แต่การบังคับใช้กฎหมายและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

สำหรับวิกฤตโควิด-19 แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดจะคลี่คลายลงในช่วงปี พ.ศ. 2566-2568 แต่ผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนยังคงปรากฏให้เห็นในหลายมิติ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ กลุ่มเปราะบางในสังคม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ แรงงานนอกระบบ และแรงงานข้ามชาติ ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง และหลายคนยังไม่สามารถฟื้นตัวจากวิกฤตดังกล่าวได้แม้จะผ่านไปหลายปี นอกจากนี้ การระบาดของโรคโควิด-19 ยังเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างรวดเร็ว ซึ่งในขณะที่เปิดโอกาสใหม่ ๆ ในการเข้าถึงข้อมูลและบริการ แต่ก็ยังทำให้ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนในพื้นที่ห่างไกล และผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัล

ในด้านบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย มีความพยายามในการฟื้นฟูความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพในการทำงานหลังจากที่ถูกลดระดับจาก “A” เป็น “B” โดยพันธมิตรระดับโลกของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Global Alliance of National Human Rights Institutions) ในปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากความกังวลเกี่ยวกับความเป็นอิสระและการปฏิบัติหน้าที่ โดยในปี พ.ศ. 2566-2567 กสม. มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายกรณี และการเสนอแนะนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนต่อรัฐบาลและรัฐสภา อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญของ กสม. คือ การสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักการปารีส (Paris Principles) โดยเฉพาะในเรื่องความเป็นอิสระ ความหลากหลายของคณะกรรมการ และการมีทรัพยากรที่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามและบังคับใช้ข้อเสนอแนะของ กสม. โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยได้แสดงบทบาทเชิงบวกในเวทีระหว่างประเทศ เช่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติในวาระปี พ.ศ. 2565-2567 และการให้ความร่วมมือกับกลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เช่น การรับการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน (Universal Periodic

Review: UPR) รอบที่ 4 ในปี พ.ศ. 2568 และการรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนฉบับต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อท้าทายในการนำข้อเสนอแนะจากกลไกสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางการเมือง เช่น การปฏิรูปกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และการยกเลิกโทษประหารชีวิต

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน องค์กรพัฒนาเอกชนและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนยังคงมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบ เฝ้าระวัง และรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ อย่างไรก็ตาม การคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนยังคงเป็นปัญหาที่น่ากังวล ทั้งในรูปแบบของการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมของสาธารณะ (Strategic Lawsuit Against Public Participation: SLAPP) และการคุกคามทางกายภาพและทางออนไลน์ แม้ว่าในปี พ.ศ. 2566 จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อป้องกันการฟ้องคดี SLAPP แต่ในทางปฏิบัติ การบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวยังมีข้อจำกัด และนักปกป้องสิทธิมนุษยชนหลายคนยังคงต้องเผชิญกับการฟ้องร้องดำเนินคดีจากรัฐและเอกชนเพื่อยับยั้งการทำงานของพวกเขานี้

สำหรับแนวโน้มสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในอนาคต มีทั้งปัจจัยที่น่ากังวลและโอกาสในการพัฒนา ในด้านหนึ่ง การเมืองไทยยังคงมีความไม่แน่นอนและมีความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองที่อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างฉับพลัน นอกจากนี้ ความท้าทายด้านความมั่นคงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เช่น ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศเพื่อนบ้าน อาจนำไปสู่การใช้มาตรการด้านความมั่นคงที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในอีกด้านหนึ่ง การเติบโตของภาคประชาสังคมและการตื่นตัวของประชาชนในประเด็นสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นพลังสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในอนาคตจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ทั้งเจตจำนงทางการเมืองของรัฐบาลในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ความเข้มแข็งของสถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและประชาชน และความร่วมมือจากประชาคมระหว่างประเทศ โดยประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ การปฏิรูปกฎหมายที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยเฉพาะกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม การเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน การแก้ไขปัญหาการทรมานและการบังคับให้สูญหาย การจัดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเปราะบาง และการส่งเสริมความรับผิดชอบของภาคธุรกิจต่อสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่เพียงแต่เป็นพันธกรณีระหว่างประเทศของไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญและความผาสุกของประชาชนไทยทุกคนในระยะยาว

มองแนวคิดสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองคำสอนทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากโลกสมัยใหม่ที่เรอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เมื่อราว 2,600 ปีที่แล้ว แนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ในความหมายร่วมสมัยยังไม่ปรากฏชัดเจนในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งเป็นที่เกิดของพระพุทธศาสนา สังคมในสมัยนั้นมีการแบ่งชนชั้นวรรณะอย่างเข้มงวด มีการปกครองแบบราชาธิปไตย และมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ท่ามกลางบริบทเช่นนี้

พระพุทธศาสนาได้นำเสนอแนวคิดและหลักธรรมที่ปฎิวัติความคิดเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้ใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน” โดยตรง แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าได้วางรากฐาน แนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเคารพในศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ การไม่เบียดเบียน และความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ทุกคน หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนแนวคิดสิทธิมนุษยชนเริ่มต้นจากศีล 5 สอดคล้องกับประเด็นแนวคิดเรื่องสิทธิ (Notion of Right) ของ คีโอน ที่ได้นำเสนอที่เกี่ยวกับ ศีล 5 ในฐานะเป็นสิทธิมนุษยชนแบบพุทธ และเห็นว่าการแปลงข้อต่าง ๆ ของศีล 5 ให้กลับเป็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (UN Universal Declaration of Human Rights) (Keown, 2008) กล่าวได้ว่า หลักศีล 5 เป็นหลักจริยธรรม พื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ดังนี้

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี การงดเว้นจากการฆ่าและการทำร้ายชีวิต สะท้อนการเคารพสิทธิ ในชีวิตซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สุด คำสอนนี้ไม่เพียงห้ามการฆ่าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทรมาน การทำร้ายร่างกาย และการกระทำทารุณโหดร้ายในทุกรูปแบบ

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี การงดเว้นจากการลักขโมยและการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ สะท้อนการเคารพในสิทธิในทรัพย์สินและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้อื่น

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี การงดเว้นจากการประพฤติดุคในกาม สะท้อนการเคารพ ในสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในครอบครัว และการคุ้มครองบุคคลจากการล่วงละเมิดทางเพศ

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี การงดเว้นจากการพูดเท็จ สะท้อนการเคารพในสิทธิที่จะได้รับข้อมูลที่ เป็นจริง และสิทธิในชื่อเสียงเกียรติยศของบุคคล

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรัยมัชฌมาทัญญูนา เวรมณี การงดเว้นจากการดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติด สะท้อน ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เพื่อไม่ให้ตนเองกลายเป็นภาระหรือเป็นผู้ละเมิดสิทธิของผู้อื่นเนื่องจาก การขาดสติสัมปชัญญะ

นอกจากศีล 5 แล้ว หลักธรรมสำคัญอีกประการที่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมตตา คือ ความรักความปรารถนาดีที่ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข หลักธรรมข้อนี้ส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา ไม่ใช่ด้วยความเกลียดชังหรือ การแบ่งแยก หลักปฏิบัติเกี่ยวกับปฏิบัติ คือ หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง หัวข้อธรรม 3 ข้อข้างต้น ได้แสดงหลักการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรม การคิด การพูด กับผู้อื่น ประกอบด้วย “ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวาจากรรม ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม” มีพุทธดำรัสยกย่องการปฏิบัติตามหลักเมตตาว่า “บุคคลใด พึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็นอย่างน้อยเพียง ขณะการหยदनน้ำนโมโค การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทาน ที่บุคคลให้แล้ว 3 ครั้ง ในวันหนึ่งนั้น” กรุณา คือ ความสงสารที่ต้องการช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักธรรมข้อนี้ ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิด สิทธิ มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หลักธรรมข้อนี้ส่งเสริมการเคารพในความสำเร็จและความก้าวหน้า ของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ อุเบกขา คือ ความวางใจ เป็นกลาง หลักธรรมข้อนี้สอนให้รู้จักวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียงด้วยความรักหรือความชัง สอดคล้องกับ หลักความเสมอภาคและความยุติธรรมในการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม และหยุดการเบียดเบียนต่อกัน ดังมีพุทธพจน์กล่าวถึงการปฏิบัติตามหลักเมตตา กรุณาว่า “เธอจงเจริญเมตตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญ เมตตาภาวนาอยู่ จักละพยาบาทได้ เธอจงเจริญกรุณาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่ จักละ การเบียดเบียนได้ เธอจงเจริญมุทิตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ จักละความริษยาได้

เธอจงเจริญอุเบกขาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จักละความหงุดหงิดได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ก)

พระพุทธศาสนายังมีหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประกอบด้วย ทาน การให้และการแบ่งปัน ปิยะวาจา การพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวาน อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และสมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว หลักธรรมชุดนี้ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของกันและกัน การสร้างสังคมที่มีน้ำใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

หลักการในพระพุทธศาสนาเน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคลต่อการกระทำของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การกระทำใด ๆ ย่อมมีผลต่อผู้กระทำและผู้อื่น ดังนั้น การตระหนักถึงหลักการจึงช่วยให้เกิดความระมัดระวังในการกระทำของตน ไม่ก่อความเดือดร้อนหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในแง่ของความเสมอภาค พระพุทธศาสนาได้ปฏิเสธระบบวรรณะที่แบ่งแยกมนุษย์ตามชาติกำเนิด พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ข) คำสอนนี้ปฏิเสธการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติตามชาติกำเนิด และยกย่องการกระทำและคุณธรรมของบุคคลมากกว่าสถานะทางสังคม สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนที่ยืนยันว่าทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ นอกจากนี้ สอดคล้องกับทัศนะของ ล็อก (John Locke) ปราชญ์สำคัญคนหนึ่งของอังกฤษ ที่ได้กล่าวถึงเรื่อง “สิทธิธรรมชาติ” อันหมายถึงสิทธิ (การมีกรรมสิทธิ์) ที่ถือครองได้มาโดยผลของการเป็นมนุษย์ สิทธิดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นธรรมชาติในความหมายที่ว่า แหล่งที่มาของมันคือธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง แนวคิดพื้นฐานเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวเกิดจากความเชื่อว่ามนุษย์นั้นเกิดมาเท่าเทียมกัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2528)

พระพุทธศาสนายังเปิดโอกาสให้ทุกคนไม่ว่าจะมาจากวรรณะใด มีสถานะทางสังคมอย่างไร สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้อย่างเท่าเทียมกัน เปรียบเสมือน “มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทร แล้วย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตน รวมเรียกว่า มหาสมุทร ทั้งสิ้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ค) เปรียบเทียบกับ “วรรณะ 4 มาบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมเปรียบด้วยแม่น้ำใหญ่ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้วย่อมละชื่อเดิม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ง) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมของมนุษย์ในแง่ของโอกาสและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับสิทธิสตรี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ในยุคที่สตรีมีสถานะต่ำกว่าบุรุษในสังคมอินเดียโบราณ พระพุทธเจ้าได้ทรงยอมรับให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี แม้จะมีเงื่อนไขบางประการที่แตกต่างจากภิกษุ แต่การยอมรับศักยภาพของสตรีในการบรรลุธรรมเท่าเทียมกับบุรุษ ถือเป็นความก้าวหน้าในบริบทสังคมสมัยนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งเจริญทำให้มากซึ่งธรรม 5 ประการ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังได้ผลอย่าง 1 ใน 2 อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ ก็จักเป็นอนาคามี” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539จ) และพระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนทียืนยันถึงความเท่าเทียมกันในเรื่องการบรรลุธรรมระหว่างบุรุษกับสตรี ดังมีพุทธดำรัสว่า “อานนท มาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตลาดทรงประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ฉ) แสดงให้เห็นถึงการยอมรับศักยภาพและความเท่าเทียมของสตรีในการปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรม

พระพุทธศาสนายังมีคำสอนเกี่ยวกับการปกครองและระบบสังคมที่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมอย่าง อปรีหานิยธรรม 7 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งปกครองแคว้นวัชชี

ในระบอบสามัคคีธรรม (คล้ายกับระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน) หลักธรรมนี้เน้นการประจักษ์กันเองนิตยพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การเคารพกฎระเบียบที่วางไว้ร่วมกัน การเคารพผู้อาวุโส เคารพสตรี และเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หลักธรรมเหล่านี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตัดสินใจร่วมกัน และการเคารพในสิทธิของทุกภาคส่วนในสังคม

หลักทศพิธราชธรรม 10 หรือธรรมของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ศีล (การรักษา กายวาจาให้เรียบร้อย) บริจาคะ (การบริจาค) อาชวชะ (ความซื่อตรง) มัททวะ (ความอ่อนโยน) ตปะ (การกำจัดกิเลส) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ชันติ (ความอดทน) และอวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรมดา) หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ที่เน้นการปกครองที่มี ธรรมาภิบาล เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมสวัสดิภาพของคนในสังคม แม้พระพุทธศาสนา จะไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในรูปแบบที่เข้าใจกันในปัจจุบัน แต่การตีความหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ได้ในหลายประเด็น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าใจว่าทุกชีวิตล้วนปรารถนาความสุขและไม่ต้องการความทุกข์ เช่นเดียวกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทุกประเภท ย่อมรักชีวิต บุคคล นำตนเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่า การไม่เบียดเบียนในพระพุทธศาสนาอยู่บนพื้นฐานของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างแนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบ ตะวันตกกับพระพุทธศาสนาอยู่ที่พื้นฐานการมองโลก ในขณะที่แนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกมักเน้นเรื่อง สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และการเรียกร้องสิทธิจากรัฐหรือจากผู้อื่น พระพุทธศาสนา กลับมองในแง่ของ หน้าที่และความรับผิดชอบที่แต่ละบุคคลพึงมีต่อผู้อื่น การไม่ละเมิดผู้อื่น และการมองผู้อื่นเหมือนกับมองตนเอง ถึงกระนั้น ทั้งสองแนวคิดนี้สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ โดยแนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกช่วยให้เกิด กลไกในการคุ้มครองสิทธิในระดับสังคมและระดับโลก ในขณะที่พระพุทธศาสนาช่วยเสริมในแง่ของการพัฒนา จิตใจและจริยธรรมภายในตัวบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การเคารพสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นได้จริง ในสังคม

การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับสิทธิมนุษยชนในสังคมปัจจุบันสามารถทำได้ในหลายระดับ ในระดับ บุคคล การฝึกฝนตนเองตามหลักศีล 5 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเคารพในสิทธิ ของผู้อื่น ไม่ละเมิดผู้อื่น และมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในระดับสังคมและระดับโลก หลักธรรมเหล่านี้สามารถ นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนานโยบายสาธารณะ ระบบกฎหมาย และโครงสร้างทางสังคมที่ส่งเสริม การเคารพสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าการตีความหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อมโยง กับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ย่อมมีข้อจำกัดและความท้าทาย เนื่องจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน บางประเด็นในพระพุทธศาสนา เช่น การให้สถานะพิเศษแก่ภิกษุเหนือภิกษุณี หรือมุมมอง ต่อความหลากหลายทางเพศในคัมภีร์บางแห่ง อาจขัดแย้งกับหลักความเสมอภาคในแนวคิดสิทธิมนุษยชน สมัยใหม่ แต่สิ่งสำคัญคือการเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และการตีความอย่างเหมาะสม การปฏิบัติตาม หลักธรรมในพระพุทธศาสนาควรคำนึงถึงเจตนารมณ์แท้จริงของพระพุทธเจ้า ซึ่งเน้นเรื่องเมตตา กรุณา ความไม่เบียดเบียน และการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการส่งเสริม สิทธิมนุษยชน Loy (2008) แสดงทรรศนะว่า การใช้หลักพุทธศาสนามองสิทธิมนุษยชนไปไกลกว่ากฎหมาย หรือหลักคิดหลังโต๊ะ แต่เป็นเรื่องของ “จิต” และ “สังคม” ที่ต้องเปลี่ยนแปลง จากการยึดมั่นในตัวตน สูการรู้ ว่า ทุกสิ่งเชื่อมโยงกัน จากการแสวงหาสิทธิส่วนตน สูการดูแลเพื่อเรียกคืนความทุกข์ของผู้อื่นเข้ามาในใจ การตื่นรู้

เชิงส่วนบุคคลจึงต้องเชื่อมสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม นั่นคือการขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงจากฐานจิตสำนึกตามแนวพุทธ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่าง ๆ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ อาจช่วยเสริมสร้างสังคมที่มีทั้งความยุติธรรมในเชิงโครงสร้างและความเมตตากรุณาในระดับจิตใจ การลดความเหลื่อมล้ำในระดับโครงสร้างคือกุญแจสู่ความยุติธรรม พุทธศาสนานำเสนอแนวคิดความเสมอภาคในระดับจิตวิญญาณ (จักรวาลเหมือนแจ่ม, 2568) สังคมที่ไม่เพียงแต่เคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน แต่ยังเอื้อเพื่อเกื้อกูลและส่งเสริมให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดร่วมกันของทั้งพระพุทธศาสนาและแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ กล่าวโดยสรุป แม้พระพุทธศาสนาจะถือกำเนิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างและไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ แต่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีรากฐานที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ทั้งในแง่ของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่เบียดเบียน ความเสมอภาค และการส่งเสริมสวัสดิภาพของทุกคนในสังคม การเชื่อมโยงและบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ จึงมีคุณูปการสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันให้มีความยุติธรรมทางกฎหมายและความเมตตากรุณาในทางศีลธรรม

ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กในมุมมองพระพุทธศาสนา

ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กถือเป็นประเด็นที่ต้องการความเร่งด่วนในการแก้ไขอย่างยิ่ง ในสังคมไทยปัจจุบัน การขาดการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพทำให้ความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดทางเพศ และการใช้แรงงานเด็กยังคงเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไป โดยเฉพาะในชุมชนที่มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปราะบาง ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการขาดระบบป้องกันที่แข็งแกร่ง หลักคำสอนพระพุทธศาสนาเสนอกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีระบบ ผ่านหลักธรรมสำคัญสามประการ ได้แก่ หลักศีล หลักพรหมวิหาร 4 และหลักกรรม ซึ่งทุกหลักการมุ่งเน้นการสร้างสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และลดการเบียดเบียนในทุกรูปแบบ

1. การประยุกต์ใช้หลักศีลในการป้องกันการละเมิดสิทธิ

หลักศีลในพระพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานพฤติกรรมพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศีลข้อที่หนึ่ง คือ ปาณาติปาตา เวรมณี หรือการเว้นจากการฆ่า และทำร้ายร่างกาย นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการเคารพชีวิตและความปลอดภัยของผู้อื่น การยึดถือศีลข้อนี้ อย่างเคร่งครัดจะช่วยลดอุบัติการณ์ของความรุนแรงทางกายที่มักเกิดขึ้นกับผู้หญิงและเด็กในครอบครัว ศีลข้อที่สาม คือ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี หรือการเว้นจากการประพฤติดิฉินกาม มีความสำคัญยิ่งต่อการป้องกันการล่วงละเมิดทางเพศ การปลูกฝังความเข้าใจเรื่องศีลข้อนี้ให้กับสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่การเข้าถึงการศึกษาด้านศีลธรรมยังมีข้อจำกัด จะช่วยสร้างเสริมค่านิยมที่เคารพและปกป้องผู้หญิงและเด็กจากการล่วงละเมิด การละเมิดหลักศีลไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเหยื่อ แต่ยังนำไปสู่การสร้างปัญหาทางสังคมที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขในระยะยาว การสร้างระบบการศึกษาศีลธรรมที่เข้าถึงได้ทุกระดับของสังคม จึงเป็นมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. หลักพรหมวิหาร 4 กับการสร้างสังคมที่ปกป้องผู้เปราะบาง

พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยคุณธรรมสี่ประการที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็กได้อย่างครอบคลุม เมตตา หรือความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นรากฐานสำคัญ

ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้ออาทรต่อกลุ่มเปราะบาง เมื่อสมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีเมตตาต่อกัน จะลดความเสี่ยงของการกระทำรุนแรงและการใช้อำนาจในทางที่ผิด กรุณา หรือการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างระบบสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิ สังคมที่มีกรุณาจะไม่เพิกเฉยต่อปัญหาของผู้อื่น และจะร่วมมือกันในการค้นหาทางออกและการฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ มุทิตา หรือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับสิ่งที่ดีงาม ช่วยลดปัญหาความอิจฉาริษยาและการแข่งขันที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การใช้ความรุนแรงหรือการกดขี่ผู้อื่น อูเบกขา หรือความเป็นกลางและการวางใจในสถานการณ์ที่เหมาะสม ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจและจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างมีสติและเหตุผล การปลูกฝังหลักพรหมวิหาร 4 ตั้งแต่วัยเด็กจะช่วยให้เยาวชนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเห็นอกเห็นใจ เคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์และสันติสุข

3. หลักกรรมกับการสร้างความรับผิดชอบทางสังคม

หลักกรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนว่าการกระทำทุกอย่างจะส่งผลกลับมาสู่ผู้กระทำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบและการตระหนักถึงผลที่ตามมาจากการกระทำ การให้ความรู้เรื่องหลักกรรมแก่ประชาชนจะช่วยให้บุคคลเข้าใจว่าการกระทำรุนแรงหรือการล่วงละเมิดผู้อื่นจะนำไปสู่ผลเสียต่อตนเองในที่สุด ผลแห่งกรรมที่ตามมาจากการละเมิดสิทธิของผู้อื่นไม่เพียงแต่รวมถึงความทุกข์ใจและความรู้สึกผิดที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ แต่ยังรวมถึงการสูญเสียความไว้วางใจจากสังคม การถูกตัดขาดจากชุมชน และการเผชิญกับบทลงโทษทางกฎหมาย การสร้างความเข้าใจเรื่องหลักกรรมจะช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น การประยุกต์ใช้หลักกรรมในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาการละเมิดสิทธิอย่างแพร่หลาย จะช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบและการเคารพซึ่งกันและกันในสังคม หากบุคคลกระทำการรุนแรงหรือการล่วงละเมิดต่อผู้อื่น ผลแห่งกรรมที่ตามมาคือความทุกข์ใจ การสูญเสียความไว้วางใจจากสังคม และการเผชิญกับบทลงโทษทางกฎหมาย การให้การศึกษาและการสร้างความเข้าใจเรื่องหลักกรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังมีปัญหาการละเมิดสิทธิอย่างแพร่หลาย จะช่วยสร้างจิตสำนึกให้บุคคลตระหนักถึงผลของการกระทำของตนเองมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การลดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น รวมถึงช่วยสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบในสังคม

ในภาพรวม การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล พรหมวิหาร 4 และกรรม มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้หญิงและเด็ก จะช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรม เคารพในศักดิ์ศรีของทุกคน และลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนยึดถือหลักธรรมเหล่านี้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสุขสงบและยั่งยืนในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา

การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ ในมุมมองพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทยปัจจุบัน ประเด็นการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ ยังคงเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง แม้ในปี ค.ศ. 2025 ประเทศไทยจะมีการยอมรับสิทธิการแต่งงานของเพศเดียวกันแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาการเลือกปฏิบัติและการขาดการยอมรับจากสังคมในบางแง่มุม เช่น การไม่สามารถเปลี่ยนเพศในเอกสารทางราชการ และการเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน สถานการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่ยังคงอยู่และส่งผลกระทบต่อชีวิตของกลุ่ม LGBTQ+ อย่างชัดเจน ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบถือเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักธรรมที่สำคัญหลายประการ

ของพุทธศาสนา เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักศีล และหลักอุเบกขา ซึ่งเน้นย้ำถึงความเท่าเทียม การเคารพในศักดิ์ศรี และความกรุณาเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพหรือรสนิยมทางเพศ ครอบครัว ควรปรับแนวคิดให้การยอมรับความเป็นตัวตนตามวิถีทางเพศที่ยึดเลือกมา เปิดพื้นที่ความเท่าเทียมทางเพศ เพื่อให้ลูกหลานดำเนินชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ ในบริบทสังคมที่ให้เกิดการตีชั่งกันและกัน (ณัฐนิดา จบศรี, 2568)

ศักยภาพของหลักเมตตาและกรุณา

หลักเมตตาและกรุณาในพระพุทธศาสนาให้รอบคอบที่มีประสิทธิภาพในการต่อต้านการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากเน้นการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยไม่มีเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ เผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการในระดับปัจเจกบุคคล การปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องเมตตากรุณาต้องเผชิญกับอคติที่ฝังลึกซึ่งมักไม่ได้เกิดจากความไม่รู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ทางสังคมที่ซับซ้อน การศึกษาด้านจิตวิทยาสังคมชี้ให้เห็นว่าอคติต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศมักเชื่อมโยงกับระบบความเชื่อเรื่องเพศภาวะและบทบาททางเพศที่ถูกสร้างสรรค์ทางสังคม การใช้หลักเมตตากรุณาเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่เพียงพอในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีรากฐานทางโครงสร้างดังกล่าว ข้อจำกัดของหลักอุเบกขาในบริบทความยุติธรรมทางสังคม หลักอุเบกขาที่เน้นความเป็นกลางอาจถูกตีความผิดในทางที่นำไปสู่การเฉยเมยต่อความไม่ยุติธรรม ในขณะที่การแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติจำเป็นต้องมีการดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง การตีความหลักอุเบกขาในแง่ของการไม่แทรกแซงหรือไม่แสดงจุดยืนอาจขัดแย้งกับความจำเป็นในการสร้างนโยบายเชิงรุกเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง ตัวอย่างเช่น การใช้มาตรการเชิงบวก เพื่อส่งเสริมโอกาสการจ้างงานของกลุ่ม LGBTQ+ อาจถูกมองว่าขัดกับหลักอุเบกขาหากตีความในแง่ของการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงบริบท อย่างไรก็ตาม การตีความที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นของหลักอุเบกขาอาจเข้าใจได้ว่าเป็นการมองเห็นความเป็นจริงของสถานการณ์อย่างเป็นกลางและตอบสนองด้วยการกระทำที่เหมาะสม แม้การปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับบุคคลจะเป็นพื้นฐานสำคัญ แต่การพึ่งพาการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัด การเลือกปฏิบัติมักมีรากฐานจากโครงสร้างทางสังคม กฎหมาย และระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อน การแก้ไขปัญหาอย่างครอบคลุมจึงต้องมีการปฏิรูปในระดับระบบควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตสำนึกระดับบุคคล การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสิทธิของกลุ่ม LGBTQ+ อาจเผชิญกับการต่อต้านจากกลุ่มที่ยึดถือการตีความแบบดั้งเดิมของพุทธศาสนา การจัดการความตึงเครียดนี้ต้องอาศัยการสื่อสารที่ชาญฉลาดและการสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ

หลักศีลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลข้อที่สี่ (มุสาวาทา เวรมณี) ซึ่งว่าด้วยการเว้นจากการกล่าวเท็จหรือคำพูดที่สร้างความขัดแย้งและความเกลียดชัง เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาใช้ในการจัดการปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ เพราะการเลือกปฏิบัติส่วนใหญ่มักเริ่มต้นจากการแสดงออกทางคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่ยอมรับหรือความเกลียดชัง การส่งเสริมการปฏิบัติตามศีลข้อนี้ในสังคมจะช่วยลดการเลือกปฏิบัติ และสร้างสังคมที่ให้ความเคารพในความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

หลักอุเบกขา (ความเป็นกลาง) เป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยในการวิเคราะห์ประเด็นการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่ม LGBTQ+ หลักธรรมนี้เรียกร้องให้บุคคลวางใจอย่างเป็นกลางและไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลอื่นจากอคติหรือทัศนคติส่วนตัว การยึดถือหลักอุเบกขาจะทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและมีความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่มในสังคม การเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นในสังคมโดยเฉพาะในที่ทำงานส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตของบุคคลในกลุ่ม LGBTQ+ และยังทำให้เกิดความเสียหาย

ต่อสังคมโดยรวม เพราะเป็นการลดศักยภาพและความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของบุคคลเหล่านี้ การใช้หลักอุเบกขาจึงเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแสดงความสามารถและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ดีขึ้น

การวิเคราะห์ในมุมมองพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมให้สังคมไทยยอมรับกลุ่ม LGBTQ+ อย่างแท้จริงตามหลักธรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เกิดความเท่าเทียมและสันติสุขในสังคม การศึกษาและเผยแพร่หลักธรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจึงควรเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

การละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในมุมมองพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวม้ง กะเหรี่ยง และชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เผชิญกับปัญหาการละเมิดสิทธิในหลากหลายด้าน ทั้งการเลือกปฏิบัติ การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานด้านสุขภาพ การศึกษา และการพัฒนาเศรษฐกิจ ข้อจำกัดของการเข้าถึงบริการทางสังคมในการให้บริการประชาชนนั้น ยังไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง (ธนกฤต โพธิ์เงิน, วิทยา สุจริตนารักษ์ และนิกรณ โปธาฤทธิ์, 2566) รวมถึงปัญหาสำคัญด้านสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มคนเหล่านี้อย่างมาก จากมุมมองของพระพุทธศาสนา ปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยสามารถวิเคราะห์ผ่านหลักธรรมสำคัญหลายประการ ได้แก่ หลักศีล, หลักพรหมวิหาร 4, และหลักการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ซึ่งเน้นย้ำให้ทุกคนเคารพในความเป็นมนุษย์และสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อื่น รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นธรรม

หลักศีลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลข้อแรก ปาณาติปาตา เวรมณี ซึ่งหมายถึงการงดเว้นจากการฆ่าและทำร้ายชีวิต ไม่ได้จำกัดเพียงชีวิตของมนุษย์เท่านั้น แต่รวมไปถึงการงดเว้นจากการทำลายวิถีชีวิตที่สงบสุขและการดำรงชีวิตของผู้อื่นด้วย ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของชีวิตและวัฒนธรรม การละเมิดสิทธิเหล่านี้สามารถมองได้ว่าเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับศีลข้อนี้ เนื่องจากส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ขาดความมั่นคงทางชีวิตและวัฒนธรรม อันเป็นการทำลายความสงบสุขและความมั่นคงทางชีวิตอย่างร้ายแรง

หลักพรหมวิหาร 4 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ก็สามารถใช้วิเคราะห์ประเด็นนี้ได้เช่นกัน หลักพรหมวิหาร 4 ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ ความเมตตา และความกรุณาต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานะที่เปราะบางหรือด้อยโอกาสมากกว่า การละเมิดสิทธิและการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยจึงขัดกับหลักธรรมนี้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการกระทำที่แสดงถึงการขาดความเห็นอกเห็นใจและความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ การส่งเสริมและปลูกฝังหลักพรหมวิหาร 4 ในสังคม จะช่วยสร้างสังคมที่เปิดกว้างและเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์มากขึ้น

หลักการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) มีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหานี้เช่นกัน การไม่เบียดเบียนในที่นี้ไม่เพียงแต่หมายถึงการไม่ใช้ความรุนแรงทางร่างกาย แต่ยังรวมถึงการไม่เบียดเบียนสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้อื่น เช่น สิทธิในที่ดิน การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิในการดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของตนเอง การละเมิดสิทธิที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย ส่งผลให้กลุ่มเหล่านี้ขาดความมั่นคงทางอาหารและที่อยู่อาศัย ซึ่งถือเป็นการเบียดเบียนที่ส่งผลกระทบระยะยาวต่อการดำรงชีวิตของชุมชนและคนรุ่นต่อไป

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรม (สมานัตตตา) ซึ่งอยู่ในหลักสังคหวัตถุ 4 ที่เน้นการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การที่สังคมละเมิดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย แสดงให้เห็นถึงการขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับหลักสมานัตตตาอย่างชัดเจน สังคมที่ยึดถือหลักธรรมข้อนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติและสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางปฏิบัติ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย จะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมมีจิตสำนึกที่เคารพในความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม รวมถึงการเคารพสิทธิในที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยสรุปพระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำคัญหลายประการที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย หากสังคมไทยสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้มาปรับใช้ได้อย่างจริงจัง จะสามารถสร้างสังคมที่เปิดกว้าง เคารพในสิทธิของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

การควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนในมุมมองของพระพุทธศาสนา

ประเด็นเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหนึ่งในประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญร่วมสมัยที่กำลังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนประชาธิปไตย สื่อมวลชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารถือว่ามิบทบาทหลักในการเป็นผู้ที่สร้างการรับรู้และการเรียนรู้ในแนวทางการปกครองผ่านการเน้นย้ำและส่งต่อค่านิยมแนวคิดและอุดมการณ์ (พัชรียา พองจินตา และเพ็ญภัก รัตนคำฟู, 2568) การแสดงความจริง และสะท้อนเสียงของประชาชนในสังคม เมื่อมีการจำกัดหรือควบคุมเสรีภาพของสื่อ ไม่เพียงแต่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างในแง่ของการเข้าถึงความจริงและความยุติธรรมด้วยเช่นกัน จากมุมมองของพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะไม่เคยระบุถึงสื่อมวลชนหรือเสรีภาพของสื่อโดยตรง เนื่องจากบริบทของสังคมในสมัยพุทธกาลยังไม่มีสื่อที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม หลักธรรมที่สำคัญหลายประการในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับประเด็นนี้ได้ โดยเฉพาะในหลักธรรมที่เน้นความจริง การไม่เบียดเบียน การพูดที่สุจริต และการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต

หลักธรรมเรื่องความจริงในพระพุทธศาสนา (สัจจะ) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของสื่อมวลชน พระพุทธศาสนาให้คุณค่าสูงสุดกับการยึดถือความจริง การพูดจริง (สัจจะวาจา) ถือเป็นส่วนหนึ่งของศีลข้อที่สี่ในศีลห้า (มุสาวาทา เวรมณี) ซึ่งหมายถึงการงดเว้นจากการกล่าวเท็จ การกล่าวคำเท็จที่เกิดจากความคิดฝ่ายอกุศลนั้นล้วนให้โทษทำลายล้างทั้งต่อตัวผู้ถูกระทำและตัวผู้กระทำไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง (ฉัตรชัย เนื่องพิมพ์, ธีรธัม แสงแก้ว และธนศ ปานหัวไผ่, 2565) พระพุทธศาสนายกย่องการสื่อสารที่โปร่งใส ตรงไปตรงมา และถูกต้องตามความจริง เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นธรรมในสังคม เมื่อมองผ่านหลักธรรมข้อนี้ การจำกัดหรือการควบคุมเสรีภาพของสื่อที่พยายามเสนอข้อเท็จจริงอย่างสุจริตและเปิดเผยอาจถูกมองได้ว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เนื่องจากการจำกัดการแสดงความจริงหรือการบิดเบือนข้อเท็จจริงนั้น นำไปสู่ความเข้าใจผิดและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งตรงกันข้ามกับเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการลดทุกข์และสร้างสังคมที่สงบสุขและมีปัญญา

หลักธรรมว่าด้วยการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) ก็มีความสำคัญต่อเสรีภาพของสื่อมวลชนเช่นกัน พระพุทธศาสนาเน้นย้ำว่าการกระทำทุกประการของบุคคลหรือรัฐ ไม่ควรทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือถูกคุกคาม

อย่างไม่เป็นธรรม ในกรณีของการจำกัดเสรีภาพของสื่อ โดยเฉพาะการดำเนินคดี หรือการคุกคามที่มีเป้าหมายเพื่อปิดปากสื่อที่วิพากษ์วิจารณ์หรือรายงานข่าวที่ไม่ถูกใจผู้มีอำนาจ จึงเป็นการกระทำที่อาจถือได้ว่าขัดแย้งกับหลักอหิงสา ซึ่งเน้นความกรุณา การเคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น และการลดความรุนแรงในทุกรูปแบบ เมื่อสื่อถูกคุกคาม การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมจะถูกจำกัด ทำให้ประชาชนอาจไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง ส่งผลให้สังคมขาดความตระหนักรู้ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาทางสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วจะทำให้เกิดความขัดแย้งและความทุกข์ในสังคมมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามหลักอหิงสาในพระพุทธศาสนาจึงเรียกร้องให้มีการเคารพเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงความจริงโดยไม่ถูกเบียดเบียน

หลักธรรมในการพูดที่สุจริต หลักสัมมาวาจาในมรรค 8 ก็เป็นประเด็นที่ควรนำมาใช้พิจารณาด้วย หลักธรรมข้อนี้ไม่ได้แค่หมายถึงการงดเว้นจากการพูดเท็จ แต่ยังหมายรวมถึงการพูดที่มีประโยชน์ พูดที่น่าฟัง พูดที่เหมาะสมกับเวลา และพูดด้วยจิตใจที่เมตตากรุณา สื่อมวลชนที่ดำเนินงานตามหลักสัมมาวาจา จะสามารถเป็นกระจกสะท้อนปัญหาและความจริงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากประชาชนในการนำเสนอข่าวสาร ในทางกลับกัน เมื่อรัฐหรือผู้มีอำนาจควบคุมหรือปิดกั้นสื่อมวลชนที่ยึดหลักสัมมาวาจาในการนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ก็อาจถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการพูดเพื่อประโยชน์แก่สังคม การควบคุมหรือปิดกั้นในลักษณะนี้จึงไม่เพียงแต่ทำให้สื่อเสียโอกาสในการทำหน้าที่ของตนเอง แต่ยังเป็นการละเมิดหลักคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของสังคมในเชิงพุทธอีกด้วย หลักปัญญาในพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยในการวิเคราะห์ วิจัยข้อมูลข่าวสาร พระพุทธศาสนาสันนิษฐานให้บุคคลพัฒนาปัญญา รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล และไม่เชื่อง่ายจนเกินไป (กาลามสูตร) เมื่อสื่อถูกจำกัดในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ประชาชนจะขาดข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาปัญญาและการคิดวิเคราะห์ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และมีปัญญาในระยะยาว ดังนั้น ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงมีความขัดแย้งกับหลักธรรมที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความจริง (สัจจะ) การไม่เบียดเบียน (อหิงสา) การพูดสุจริต (สัมมาวาจา) และการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ หากสังคมสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการดูแลและปกป้องเสรีภาพของสื่อ ก็จะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีธรรมาภิบาล เป็นธรรม และสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

บทสรุป

บทความวิชาการเรื่อง “การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านมุมมองพระพุทธศาสนา: ทางเลือกแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่ผสมผสานองค์ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนร่วมสมัยกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยที่สอดคล้องกับรากวัฒนธรรมอันลึกซึ้งของสังคมไทย โดยบทความเริ่มจากการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในช่วงหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีทั้งความคาดหวังและข้อท้าทายจากการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายของรัฐบาลใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในทางปฏิบัติยังคงพบการละเมิดสิทธิในหลายด้าน เช่น การแสดงออกทางการเมือง การใช้กฎหมายควบคุมข้อมูลข่าวสาร การทรมาน และการบังคับให้สูญหายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มหลากหลายทางเพศ และแรงงานข้ามชาติ ตลอดจนความไม่เท่าเทียมทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงปัญหาสิทธิของเด็กและเยาวชนในสภาวะสังคมเปราะบาง บทความยังได้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของรัฐและองค์กรภาคประชาสังคมในการผลักดันการปฏิรูปกฎหมาย การเพิ่มประสิทธิภาพกลไกคุ้มครองสิทธิ

และการยกระดับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในระดับสากล อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงมีอยู่มาก ทั้งในเชิงโครงสร้าง กฎหมาย และเจตจำนงทางการเมือง

ในประเด็นการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดสิทธิมนุษยชน บทความได้นำเสนอหลักธรรมสำคัญ เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หลักกรรม อปรีหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม และแนวคิดเรื่องความเสมอภาค เพื่อนำมาสนับสนุนจริยธรรมพื้นฐานในการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของทุกชีวิต หลักการไม่เบียดเบียน เมตตากรุณา และการเคารพผู้อื่นในฐานะผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขในวัฏสงสาร ถูกชี้ให้เห็นว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดตะวันตกที่มักเน้นสิทธิในฐานะการเรียกร้องจากโครงสร้างรัฐ บทความยังเสนอว่าการบูรณาการดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นทางเลือกในระดับบุคคลเพื่อพัฒนาจิตใจและลดอคติเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้เป็นกรอบคิดในการกำหนดนโยบายสาธารณะ กฎหมายและโครงสร้างทางสังคมเพื่อสร้างความเป็นธรรมและสันติสุขร่วมกันในระยะยาว นอกจากนี้ ยังได้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่ได้ต่อต้านสิทธิมนุษยชน แต่สามารถเสริมสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ กล่าวโดยสรุป บทความนี้เป็นการเสนอทางเลือกทางความคิดที่ลึกซึ้งและสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อเสริมแนวคิดสิทธิมนุษยชนให้มีมิติด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณ โดยยืนยันว่าการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในบริบทไทยจะมีความยั่งยืนมากขึ้นหากสามารถประสานแนวคิดจากโลกตะวันตกเข้ากับหลักธรรมในศาสนาพุทธอย่างเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- จรัญ โฆษณานันท์. (2528). *กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก... 2475 ถึงปัจจุบัน*. กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส).
- จักรวาล เหมือนแจ่ม. (2568). แนวคิดว่าด้วยความเสมอภาค วิเคราะห์ในเชิงปรัชญาทางการเมืองตะวันตก และตามแนวพุทธ. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 7(3), 105-118. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/AJPP/article/view/4763>
- ณัฐนิดา จบศรี. (2568). แนวโน้มสถาบันครอบครัวไทยในกระแสนิยมใหม่ของความหลากหลายทางเพศ. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 83-111. <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/RJPA/article/view/1404>
- ฉัตรชัย เนื่องพิมพ์, ธีรธัม แสงแก้ว และธนศ ปานหัวไผ่. (2565). การประยุกต์แนวคิดภูเขแห่งวิถีพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมออนไลน์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30(3), 115-133. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/259067>
- ดาวรรดา วีระพันธ์ และชญาภา บาลไธสง. (2558). การพัฒนาแอนิเมชัน เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์สำหรับเยาวชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 10(1), 40-48. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdistjournal/article/view/33424>
- ธนกฤต โพธิ์เงิน, วิทยา สุจริตธนารักษ์ และนิกรณ โปธาฤทธิ. (2566). การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *วารสารมณีเชษฐาราม*, 5(6), 481-497. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/3758>

- พัชรียา ฟองจันตา และเพ็ญภักดิ์ รัตนคำฟู. (2568). พลั้งสื้อ : บทบาทสื่อสารมวลชนต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น. *วารสารวิจัยและวิชาการบรรพชน*, 3(1), 1-12. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/rabij/article/view/1178>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ก). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13 พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ มหาราหุโลวาหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ข). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 13 พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ วาเสฏฐสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ค). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 23 พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปหาราหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ง). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7 พระวินัยปิฎก จูฬวรรค มหาสมุทเทอฏฐัจฉริยะ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539จ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 22 พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ปฐมอิทธิปาหสูตร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ฉ). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 7 พระวินัยปิฎก จูฬวรรค ปฐมภาณวาร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539ช). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 25 พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉัพพัคคียภิกขุวัตถุ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Keown, D., (2008). *Buddhism and human rights*. Oxford University Press.
- Loy, D. R. (2008). *Money, sex, war, karma: notes for a Buddhist revolution*. Wisdom.